Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Indledningen er redigeret af Else Riisager og Kirsten Vad
Tilsyn ved ph.d. Jens Rasmussen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til

"Daab og Synds-Forladelse"

ved Vanja Thaulow

Indhold

1 Debatten om dåben 1832-1834
2 Spørgsmålet om syndsforladelsen i dåben
2.1 Klage over endnu en dåb i Vor Frue Kirke
2.2 H.N. Clausens udtalelse om syndsforladelsen i dåben
2.3 Grundtvig: "Daab og Synds-Forladelse"
3 Videre debat
4 Anvendt litteratur

1 Debatten om dåben 1832-1834

Grundtvigs tekst "Daab og Synds-Forladelse" indgik i en længerevarende strid om dåbsritualet. Striden tog sin begyndelse i 1832, da flere af de såkaldt 'vakte' lægfolk tog anstød af stiftsprovst H.G. Clausens ændringer i dåbsritualet. Clausen var rationalistisk teolog og tilpassede kirkens ritualer efter sin teologi. Når han døbte, erstattede han bl.a. ordet 'djævel' med ordet 'synd' i forsagelsen og udelod ordene 'nedfor til helvede' i trosbekendelsen. Dette var de vakte stærkt utilfredse med, og ved J.C. Lindbergs hjælp var der to gange blevet indgivet officielle klager til biskoppen. Den 22. april 1834 modtog H.G. Clausen en irettesættelse af kancelliet samt et påbud om fremover at holde sig til ritual- og alterbog. Samtidig besluttede kancelliet – af flere årsager – at udbede sig en betænkning fra landets biskopper om en eventuel forandring i ritual- og alterbog (kancelliskrivelse af 26. april 1834, jf. Kolderup-Rosenvinge 1838, s. 105 f.). For flere detaljer om dette forløb, se indledningen til *Om Daabs-Pagten*.

2 Spørgsmålet om syndsforladelsen i dåben

2.1 Klage over endnu en dåb i Vor Frue Kirke

I 1834 indløb der en tredje klage over stiftsprovst Clausen, denne gang vedrørende en dåb, der havde fundet sted i Vor Frue Kirke pinsedag 1834. En skomagermester ved navn Christen Sørensen ønskede sit barn døbt i kirken, men da han ikke stolede på de 'selvrådige' præster, havde han i god tid henvendt sig til både biskop P.E. Müller og H.G. Clausen for på forhånd at få en forsikring om, at barnet ville blive døbt *nøjagtigt* efter ritualet – og det var han blevet lovet (Sørensen 1834a, s. 2 f.).

Da Clausen efter sin irettesættelse havde valgt ikke længere at forrette dåb, havde han bedt kateket J.V. Marckmann om at tage dåben, men han havde af uvisse årsager sendt den videre til Clausens svigersøn, P.C. Stenersen Gad, som var kapellan ved Trinitatis Kirke. At dåben endte hos Stenersen Gad var problematisk, for også han var en af de 'rationalistiske' præster, som de vakte havde det svært med. Der havde i 1831 udspillet sig en polemik omkring Stenersen Gads forvaltning af nadverens sakramente. Han havde udeladt sakramentets ord om, at Kristus har gjort fyldest for alle menneskers synder, fordi han havde betænkeligheder ved den ortodokse forsoningslære, som ordene var udtryk for. Der var blevet klaget over Stenersen Gad, som modtog en skarp irettesættelse af biskop P.E. Müller i sommeren 1831 (læs mere om sagen og polemikken mellem Lindberg og Stenersen Gad hos Baagø 1958, s. 159-161 og 217-219).

Da dagen for dåben oprandt, oplæste Stenersen Gad forsagelsen og trosbekendelsen nøjagtigt efter ritualet, men ved bønnen efter dåben udelod han ordene om, at Gud "haver forladt dig alle dine Synder" (Sørensen 1834a, s. 4). Christen Sørensen følte sig krænket og valgte at klage til biskoppen over både H.G. Clausens og Stenersen Gads opførsel, samtidig med at han bad om, at det fremover måtte blive muligt for sognebørn selv at vælge præst i forbindelse med sakramenterne. Klagen blev udgivet i trykken den 20. maj (Sørensen 1834a) og blev også refereret af J.C. Lindberg i *Den Nordiske Kirke-Tidende* (Lindberg 1834a).

> Læs mere
> Der var desuden en videre polemik omkring valget af Stenersen Gad. De vakte forstod ikke, hvorfor det ikke var en af de øvrige præster ved Vor Frue Kirke, der var blevet bedt om at forestå dåben, se Lindberg 1834b, Lindberg 1834c og Sørensen 1834b.

2.2 H.N. Clausens udtalelse om syndsforladelsen i dåben

Som reaktion på kancelliets indhentning af betænkninger vedr. en eventuel ritualrevision skrev professor H.N. Clausen, H.G. Clausens søn, et indlæg i *Kjøbenhavnsposten* med titlen "Betragtninger over de forestaaende Forhandlinger om liturgiske Forbedringer i Danmark", trykt over fire numre den 9.-13. juni 1834. I fjerde afsnit kom Clausen ind på spørgsmålet om dåb og syndsforladelse, i hvad der formentlig skal opfattes som et forsvar for svogeren, Stenersen Gad. Clausen så frem til en revision af ritualerne og glædede sig til den tid, hvor man ikke længere var nødt til at sige til det nyfødte barn, at dets synder var forladt, for dette anså Clausen nemlig for "ligefrem meningsløst" (s. 464, noten; artiklen kan læses her).

Clausen havde redegjort nærmere for sit dåbssyn i hovedværket *Catholicismens og Protestantismens Kirke-Forfatning, Lære og Ritus* (1825). Hans hovedsynspunkt var, at mennesket ikke uden videre fik del i forsoningen i kraft af dåben, det skulle først tilegne sig troen personligt. For Clausen gav det ikke mening at tale om spædbørns tro. Børn måtte vokse op, anstrenge sig moralsk og tilegne sig troen for at få del i forsoningen i Kristus og syndernes forladelse. Clausens dåbssyn lå tæt op ad den reformerte tradition: Sakramenterne var blot symbolske og skulle ikke tillægges 'sakramental virkelighed' (Rasmussen 2002, s. 28-30).

Clausens artikel rummede også en kritik af Lindberg og de vaktes vane med at troppe op til gudstjenester hos de præster, de ikke brød sig om, alene for at holde øje med, om de nøje fulgte ritualets ordlyd. Det måtte snart væres slut, skrev Clausen, med at "fanatiserede Almuesmænd" mødte op i kirkerne for at belure præsterne (s. 464). Lindberg tog til genmæle mod Clausen i en lang artikel over fire numre af *Den Nordiske Kirke-Tidende* (Lindberg 1834d, se referat hos Pedersen 1956, s. 104 f.).

2.3 Grundtvig: "Daab og Synds-Forladelse"

Grundtvig blandede sig i debatten med indlægget "Daab og Synds-Forladelse", trykt den 29. juni i *Den Nordiske Kirke-Tidende*. Her gjorde han sin holdning klar: Syndsforladelsen måtte under ingen omstændigheder udelades af dåben. For Grundtvig var det indlysende, at "Apostlernes Daab maa [...] være det ufravigelige Mønster for enhver Daab i Christenheden" (sp. 435), og både Peter og Paulus havde knyttet tilsagnet om syndernes forladelse til dåben (hhv. ApG 2,38 og ApG 22,16).

Grundtvig konstaterede, at Clausen talte om barnedåben, "som om Barne-Daaben var væsenlig forskiellig fra de *Voxnes* Daab" (sp. 435). Hvis Clausen for alvor fandt syndsforladelsen ved barnedåben meningsløs, da måtte den logiske konsekvens vel være at afskaffe barnedåben. Grundtvig mente imidlertid selv, at det gav god mening at døbe børn. Hans dåbssyn var udpræget sakramentalt, idet han lagde vægt på dåben som en pagt, der blev indgået mellem Gud og menneske i kraft af ritualets spørgsmål og svar. Med dåbspagten var *alt* givet mennesket af Gud, og Grundtvig pointerede, at dåbspagten gjaldt hele livet og havde samme virkning for alle, der tilegnede sig den, *uanset* hvornår i livet man blev døbt (sp. 435 f.).

Afslutningsvis erklærede Grundtvig, at hvis statskirken påtænkte at forordne et revideret dåbsritual uden syndsforladelsen, så ville de gammeldags kristne anse sig for udelukket af kirken (sp. 436). Og han plæderede endnu engang for idéen om sognebåndsløsning: Hvis sognetvangen blev ophævet, kunne præsterne hver især døbe, som de ville, og sognebørnene selv vælge deres præst, jf. *Om Sogne-Baandets Lösning og Hr. Professor Clausen* (1834).

3 Videre debat

Debatten om syndsforladelsen i dåben udgjorde et mindre slag i den store kamp om dåbsritualet. Striden om dåben fortsatte med en polemik om djævleforsagelsen, se bl.a. Grundtvigs tekst "Om Lögnens Fader" (1834), hvor han og Lindberg endnu en gang gik i rette med H.N. Clausen.

4 Anvendt litteratur

- Baagø, Kaj (1958) *Magister Jacob Christian Lindberg. Studier over den grundtvigske bevægelses første kampe*. København.
- Clausen, H.N. (1825) *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*. København.
- Clausen, H.N. (1834) "Betragtninger over de forestaaende Forhandlinger om liturgiske Forbedringer i Danmark. IV. " i *Kjöbenhavnsposten*, nr. 117, 13. juni, sp. [463]-465. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Om Daabs-Pagten. I Anledning af S. T. Hr. Stiftsprovst Clausens Barne-Daab og offenlige Erklæring*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1834a) *Om Sogne-Baandets Lösning og Hr. Professor Clausen*. København.
- Kolderup-Rosenvinge, J.L.A. (1838) *Samling af Forordninger, Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve, som vedkomme Geistligheden og de øvrige i Kong Christian den 5tes Danske og Norske Lovs anden Bog omhandlede Gienstande, ordnede efter Lovenes Artikler ved L. Fogtmann og F. T. Hurtigkarl*, 3. udg., bind 1. København.
- Lindberg, J.C. (1834a) "Kirkelige og literære Efterretninger" i *Den Nordiske Kirke-Tidende,* nr. 21, 25. maj, sp. 365-368. København.
- Lindberg, J.C. (1834b) "Et Ord i Anledning af Barne-Daaben i Frue-Kirke, Pintse-Dag 1834" i *Den Nordiske Kirke-Tidende,* nr. 22, 2. juni, sp. 379-383. København.
- Lindberg, J.C. (1834c) "Om Hr. Marckmanns Erklæring om Daaben i Frue-Kirke" i *Den Nordiske Kirke-Tidende,* nr. 23, 8. juni, sp. 398-400. København.
- Lindberg, J.C. (1834d) "Nogle Bemærkninger ved Hr. Dr. Prof. H. N. Clausens nyeste Yttringer i Kjöbenhavns Posten" i *Den Nordiske Kirke-Tidende,* nr. 25, 22. juni, sp. 421-428; nr. 26, 29. juni, sp. 437-446; nr. 27, 6. juli, sp. 452-459 og nr. 28, 13. juli, sp. 475-478. København.
- Pedersen, Johannes (1956) "Om djævleforsagelsen ved daaben. Jac. Chr. Lindberg mod H.G. Clausen" i *Dansk Teologisk Tidsskrift,* 19. årg., s. 93-114. København.
- Rasmussen, Jens (2002) *En brydningstid. Kirkelige holdninger i guldalderperioden 1800-1850*. Odense.
- Sørensen, Christen (1834a) *Klage til Høivelbaarne og Høiærværdige Hr. Biskop Dr. P. E. Müller over Hr. Stiftsprovst H. G. Clausen og Hr. Capellan P. C. Stenersen Gad i Anledning af en Barne-Daab i Frue Kirke Pintse-Dag 1834*. København.
- Sørensen, Christen (1834b) *Underdanig Pro Memoria til Høivelbaarne og Høiærværdige Hr. Dr. P. E. Müller Biskop over Siællands Stift o.s.v., i*

Anledning af Hr. Catechet Marckmanns offentlige Erklæring angaaende Daabshandlingen i Frue Kirke, Pintse-Dag 1834. København.